

ASPECTE NOVATOARE ÎN DOCTRINA ȘI JURISPRUDENȚA FRANCEZĂ PRIVIND FUNDAMENTUL RĂSPUNDERII COMITENTULUI PENTRU FAPTA PREPUSULUI

Author: Lacrima Rodica BOILĂ*

***Abstract:** Ce travail se propose de parler des aspects nouveaux qui sont de plus en plus présents dans la doctrine et dans la jurisprudence concernant la responsabilité de l'employeur pour le fait de l'employé. Ainsi, par rapport à la position manifestée par la doctrine juridique de l'Allemagne, de la Suède et de l'Autriche, qui fonde la responsabilité de l'employeur sur sa faute dans le choix et la surveillance exercée dans les fonctions confiées, dans la doctrine juridique française récente, est combattue la conception subjective, en apportant de nouveaux arguments pour le fondement objectif de cette forme de responsabilité pour le fait d'autrui.*

***Keywords:** Commissioner's Acts, Responsibility, Employer, Employee, French Doctrine, Commitment's Responsibility.*

***JEL Classification:** K41*

Dezbateri doctrinare

Spre deosebire de poziția manifestată de doctrina juridică din Germania, Suedia și Austria¹, care fundamentează răspunderea comitentului pe culpa acestuia în alegerea și supravegherea exercitată în funcțiile încredințate, în doctrina juridică franceză recentă, este combătută concepția subiectivă, aducându-se noi argumente în sprijinul fundamentării obiective a acestei forme de răspundere pentru fapta altuia. De-a lungul timpului, au fost consacrate mai multe teorii pentru fundamentarea răspunderii comitentului: riscul, autoritatea, reprezentarea și garanția, teorii pe care ne propunem, în cele ce urmează, a le prezenta succint, punctând asupra elementelor progresiste, dar și asupra insuficiențelor care au format obiectul criticilor.

Teoria riscului - profit a fost consacrată la începutul secolului XX, motivându-se prin aceea că persoanele care dezvoltă o afacere și conduc un organism social trebuie să

* Assistant Professor, Faculty of Economics, Law and Administrative Science, „Petru Maior” University of Târgu-Mureș, Romania. Lawyer, Mureș Bar Association.

¹ J. Julien, “*Responsabilité du fait d'autrui*”, Répertoire civil Dalloz, p. 9.

răspundă pentru actele delictuale ale subordonaților lor, deoarece activitatea acestora reprezintă riscul profesional inerent pentru realizarea profitului lor².

Astfel, se susținea existența în sarcina comitentului a unei răspunderi delictuale fondată pe ideea de risc pentru prejudiciile cauzate de prepusul său, exercitând funcțiile încredințate, în interesul și sub controlul său³. Dacă apreciem culpa ca fiind sursa principală a răspunderii directe, pentru fapta proprie, riscul este fundamentul răspunderii subsidiare, pentru fapta altuia.

Autorul René Savatier apreciază ca fiind necesară și esențială culpa prepusului pentru angajarea răspunderii proprii, dar și a răspunderii comitentului, acesta fiind argumentul care justifică regresul pentru recuperarea sumelor avansate cu titlu de despăgubiri civile. Răspunderea comitentului apare ca fiind irefragabilă, deoarece el răspunde chiar și în absența oricărei culpe personale, chiar în cazul unei alegeri și organizări ireproșabile⁴. De menționat faptul că acest autor aprecia răspunderea comitentului ca fiind obiectivă, fără culpă, reprezentând asumarea unui risc, dar nu total independentă de culpa prepusului, care va trebui și dovedită, cu excepția situației în care părinții sunt comitenți, iar răspunderea lor este prezumată de lege. În absența culpei dovedite a prepusului, comitentul nu va răspunde pentru prejudiciile cauzate de fapta ilicită a acestuia, chiar și în ipoteza în care, fiind bolnav psihic, a fost pus sub interdicție, deoarece nu este posibilă angajarea răspunderii pentru fapta proprie a acestuia. În această ipoteză, se poate discuta despre o culpă personală a comitentului în alegerea prepusului, care putea și trebuia să cunoască inaptitudinea sa pentru a-l angaja și a-i încredința anumite funcții, în exercitarea cărora se pot produce prejudicii terțelor persoane⁵. Teoria riscului profit este reluată și dezvoltată de autorii M.Planiol și G.Ripert⁶, aceștia susținând ideea "întreprinderii guvernată de legătura de conexitate dintre risc și profit".

Remarcăm faptul că susținătorii acestei teorii asupra fundamentului răspunderii comitentului au considerat culpa prepusului ca fiind o condiție naturală, rezultând din mecanismul răspunderii pentru fapta altuia. Această poziție a fost criticată de alți autori⁷, care au sesizat existența unei contradicții între activitatea licită desfășurată de comitent în vederea realizării unui profit, pe de o parte și activitate ilicită a prepusului care, acționând în interesul comitentului și mai puțin în propriul său interes, a cauzat un prejudiciu unei terțe persoane. Treptat ideea profitului a fost părăsită, considerându-se ca nefiind esențială pentru angajarea răspunderii comitentului, el fiind ținut a răspunde chiar și atunci când nu realizează profit.

Criticând argumentele fundamentării răspunderii comitentului pe ideea riscului-profit, alți autori⁸ au dezvoltat **teza autorității comitentului** concretizată în puterea sa de a controla și direcționa activitatea prepusului său. Astfel riscul nu a fost asociat cu profitul, ci cu autoritatea exercitată asupra acțiunilor prepusului. Dezvoltând această idee, autorii

² R. Demogue, „Des obligations en général. Sources des obligations”, tome III, Librairie Arthur Rousseau, Paris, 1923.

³ R. Savatier, *op. cit.*, p. 368-371.

⁴ *Idem*, p. 368.

⁵ R. Savatier, *op. cit.*, p. 371.

⁶ M.Planiol, G.Ripert, J.Boulangier, „Traité élémentaire de droit civil”, Librairie Générale de Droit et Jurisprudence, vol. II, Paris, 1947, p. 389.

⁷ H. L. Mazeaud, A. Tunc, *op. cit.*, n° 934-939.

⁸ L. Josserand, „Cours de droit civil”, vol. II, Paris, 1939, p. 492, 510 și 511.

Marty și Raynaud⁹ au susținut că în cazul în care o persoană întreprinde o acțiune antrenând persoane asupra cărora exercită o autoritate și putere de direcție, este normal să garanteze față de terțe persoane pentru prejudiciile pe care organizarea le-a putut cauza. Este important a sublinia semnificația deosebită acordată de susținătorii acestei teorii autorității comitentului, puterii acestuia de a da ordine și instrucțiuni, conturând astfel poziția de subordonare a prepusului față de acesta.

Teoriile *riscului-profit* și a *riscului-autoritate* au fost criticate pentru caracterul social-economic al argumentelor aduse, considerându-se că această răspundere pentru fapta altei persoane trebuie să aibă un fundament juridic, stabil și coerent¹⁰.

O altă orientare asupra fundamentului răspunderii comitentului a fost teoria **reprezentării prepusului de către comitent** care a fost la început conturată de Domat, apoi de Toullier¹¹, care afirma că obligația reparării prejudiciului este în realitate personală și principală a comitentului. Autori precum Capitant¹² sau Ripert și Boulanger au considerat că există o veritabilă "prezumție legală că vinovăția prepusului este de asemenea cea a comitentului", consacrand ideea unei reprezentări. Argumentând această teorie, autorii H. L. Mazeaud și A. Tunc¹³ au susținut că "cel care recurge la serviciile unui prepus nu face decât să prelungească propria sa activitate; prepusul nu este decât instrumentul aflat în mâinile sale ... iar când prepusul acționează totul se petrece ca și cum ar acționa însăși comitentul".

S-a argumentat astfel¹⁴ **ideea substituției legale a prepusului cu răspunderea comitentului, care preia asupra lui răspunderea prejudiciilor cauzate în funcțiile încredințate.**

Principala critică adusă acestei teorii a fost cea privind ignorarea totală a principiului personalității culpei, respectiv fiecare trebuie să răspundă numai pentru propria sa culpă, fiind imposibilă răspunderea pentru culpa altuia, prin reprezentare¹⁵.

S-a invocat în sprijinul fundamentul acestei răspunderi și ideea de echitate și interes social¹⁶.

Alți autori, începând cu Boris Starck¹⁷, au considerat că fundamentul răspunderii comitenților ar trebui să fie **garanția**, argumentând ideea unei garanții de solvabilitate dată victimelor prejudiciilor cauzate de prepuși, în funcțiile încredințate.

Autorul menționat clasifică prejudiciile în corporale și materiale, care sunt garantate obiectiv, respectiv morale și economice, pentru care trebuie făcută dovada culpei persoanei responsabile¹⁸. Opinia nu a fost îmbrățișată în literatura juridică, dar nici de practica judecătorească. Fundamentul răspunderii comitentului trebuie statuat cu caracter de principiu pentru orice fel de prejudiciu, fiind inadmisibil a stabili temeuri

⁹ G.Marty, P.Raynaud, "Droit civil. Les obligations", Tome II, 1er volume, Ed. Sirey, Paris, 1962, p. 490.

¹⁰ J. Julien, *op.cit.*, p. 175.

¹¹ Citați de J. Julien, "Responsabilité du fait d'autrui", Répertoire civil Dalloz, p. 7.

¹² H. Capitant, "Les effets des obligations", în "Revue Trimestrielle de Droit Civil, 1932. 721.

¹³ H.L. Mazeaud et A.Tunc, *op.cit.*, n° 935.

¹⁴ *Idem*, n° 934-939.

¹⁵ Dintre adversarii acestei teorii îi amintim pe Demogue, Josserand, R. Savatier, Marty și Raynaud, în operele mai sus citate.

¹⁶ R. Rodière "La responsabilité civile" ; n° 1461-1491.

¹⁷ B. Starck, H. Rolland, L. Boyer, *op. cit.*, p. 893; Fr.Terré, Ph. Simler, Y.Lequette, *op.cit.* p. 802; G. Viney, P. Jourdain, *op. cit.*, p. 862.

¹⁸ Boris Starck, H. Rolland, L. Boyer, *op. cit.*, p. 38-40.

diferite în raport de natura prejudiciului. Condiție esențială a răspunderii civile delictuale, prejudiciul este definit ca fiind “rezultatul dăunător de natură patrimonială sau nepatrimonială, efect al încălcării drepturilor subiective și al intereselor legitime ale unei persoane”. Dacă prejudiciul material poate fi evaluat în bani, având un conținut economic, cel nepatrimonial nu poate fi evaluat, dar pentru acoperirea sa poate fi acordată o sumă de bani cu valoare compensatorie. Rezultă că, în egală măsură, victima unui prejudiciu trebuie să fie ocrotită, având garanția obținerii integrale și prompte a despăgubirilor, indiferent de natura prejudiciului, ceea ce presupune instituirea unui fundament unic. Ar fi inechitabilă soluția îngreunării situației victimei unui prejudiciu moral sau economic, care va trebui să dovedească culpa persoanei răspunzătoare, în caz contrar, suportând prejudiciul.

Este meritul incontestabil al lui B.Starck de a consacra ideea protecției sporite a victimei faptei ilicite prejudiciabile, prin angajarea răspunderii comitentului ca un garant al comportamentului prepusului său, considerat a fi doar "o mașină inteligentă". Comitentul este garant din rațiuni de solvabilitate, pentru unii autori, pentru a suporta riscurile activității sale sau datorită autorității pe care o exercită asupra prepusului său, pentru alți autori Această teorie are meritul unei protecții sporite a victimei prejudiciate, care are posibilitatea de a acționa comitentul în calitate de garant, pentru obținerea despăgubirilor civile, angajând răspunderea acestuia chiar și în ipoteza lipsei culpei prepusului său.

Deși a fost însușită de jurisprudență, teoria a fost criticată deoarece răspunderea comitentului este limitată la nivelul răspunderii paznicului juridic pentru fapta lucrului, garanția fiind doar generic invocată, fără să argumenteze fundamentul acestei răspunderi. S-a apreciat că ideea echității ar fi preferabilă garanției sau au fost invocate argumente privind ignorarea caracterului profilactic al acestei răspunderi și necesitatea prevenirii faptelor ilicite culpabile. Despăgubirea victimei ar trebui asociată cu prevenirea comportamentului antisocial, de natură prejudiciabilă, aspect educativ atât de important, dar neglijat

Doctrina recentă¹⁹ reafirmă ideea garanției, apreciind rolul important pe care l-a avut, dar consideră că această fundamentare este insuficientă față de realitățile societății contemporane, deoarece nu poate argumenta în toate cazurile răspunderea comitentului. În această situație, autorii propun o nouă optică, *teoria măiestriei (diligenței) în conducerea activității prepusului*. Comitentul nu trebuie privit ca o persoană, ci asemeni unei întreprinderi care preia riscurile activității create prin activitatea pe care o organizează, astfel că răspunderea este legată nu de persoane, ci de activitatea în care este implicat prepusul, autor al faptei prejudiciabile. Se revine astfel la teoria riscului consacrată de Planiol la începutul secolului și la cea a întreprinderii, adăugându-se conceptului economic, autoritatea și interesul comitentului în organizarea și dirijarea activității prepusului său.

Mai recent, într-o originală și interesantă argumentație juridică, autorul J. Julien, lansează un "*manifest pentru o concepție subiectivă a răspunderii comitentului*": voința acestuia de a exercita asupra prepusului anumite prerogative, respectiv puterea de a da ordine și instrucțiuni, de a dirija activitatea acestuia²⁰.

¹⁹ G.Viney, P.Jourdain, *op.cit.*, n° 791-1.

²⁰ J.Julien, *op.cit.*, n° 185.

Valorificând aspectele novatoare ale teoriei riscului-autoritate²¹, precum și teoria riscului în noua orientare privind răspunderea izvorâtă din activitatea întreprinderii a reputei autoare G. Viney, J. Julien apreciază că acest fundament poate argumenta admisibilitatea soluțiilor jurisprudențiale privind angajarea răspunderii comitentului pentru prejudiciile prepusului său în toate cazurile. Asemenea părinților care, exprimându-și voința de a duce pe lume un copil, au dobândit statutul de părinte și, în consecință, sunt obligați a răspunde pentru acesta, comitentul, prin voința sa de a dirija, conduce și organiza comportamentul prepusului în activitatea sa se obligă față de societate să suporte implicit și riscurile producerii unor consecințe prejudiciabile, deci va răspunde pentru faptele prepușilor săi. Se distinge, astfel, între voința comitentului în exercitarea autorității sale asupra prepusului, pe de o parte și voința proprie a prepusului care acționează în câmpul de activitate creat, organizat și dirijat de comitent, în limitele căreia poate fi tras la răspundere. Voința prezumată a comitentului de a-și exercita autoritatea asupra prepusului său, deși aflată în sfera activității sale intelectuale (fiind un fundament subiectiv al răspunderii), nu se identifică cu vinovăția acestuia, de unde concluzia că va răspunde indiferent de existența sau inexistența culpei acestuia, pledând astfel pentru *o răspundere directă, principală*. Activitatea întreprinderii reprezintă criteriul aplicării acestui fundament, cadrul în care se concretizează actele de autoritate exercitate de comitent asupra prepusului, context în care poate fi explicat abuzul de funcție, caz de exonerare de răspundere pentru comitent. Fiind în strânsă legătură cu fapta prepusului din punct de vedere al actelor materiale, fundamentul voinței poate argumenta din punct de vedere juridic acțiunea în regres pe care comitentul poate ulterior achitării despăgubirilor să o promoveze, dar numai în condițiile îndeplinirii elementelor constitutive ale răspunderii delictuale pentru fapta proprie, prevăzută de art. 998-999 din Codul civil.

Criticând teoria garanției deoarece se bazează pe noțiuni generale și vagi care nu explică fundamentul acestei răspunderi și acțiunea în regres, autorul J. Julien marchează momentul "rupturii și continuității" acestei răspunderi pentru fapta altuia, deschizând noi orizonturi în demersul consacării unui fundament care să constituie piatra unghiulară a construcției doctrinare, dar și a soluțiilor spețelor supuse judecății.

Soluțiile jurisprudențiale au contribuit decisiv la argumentarea unei noi teorii asupra fundamentului răspunderii comitentului, favorabilă recunoașterii iresponsabilității prepusului care a acționat în limitele funcțiilor încredințate, sarcina despăgubirii victimei revenind integral comitentului.

Considerăm a fi utilă prezentului studiu o succintă prezentare a soluțiilor jurisprudențiale franceze, care consacră o concepție modernă asupra răspunderii comitentului, cu atât mai mult cu cât, în țara noastră, această nouă orientare a fost abordată doar doctrinar, fără a-și găsi un ecou în soluții de speță. Fundamentul obiectiv al răspunderii comitentului, afirmat și împărtășit aproape în unanimitatea opiniilor exprimate, are o nouă interpretare, diferențiată în raport de conținutul concret al faptei ilicite a prepusului și de gradul său de vinovăție, punând în dezbatere caracterul principal sau accesoriu al celor două forme de răspundere .

Având în vedere faptul că pe calea acțiunii civile în regres, comitentul are posibilitatea recuperării integrale a despăgubirilor avansate victimei faptei ilicite

²¹ Formulate de Josserand, *citata supra*.

prejudiciabile, aceasta însemna că prepusul este cel care, în final, suportă despăgubirea, cu toate că a acționat din dispoziția și, adeseori, în beneficiul comitentului, potrivit însărcinărilor date. Jurisprudența franceză a statuat în sensul că garanția de solvabilitate a comitentului nu profită decât victimei faptei ilicite, iar nu și prepusului, considerat debitor principal și ținut să restituie integral despăgubirea dată. Această orientare a fost considerată în ultimele decenii ca fiind o răspundere prea severă pentru prepus care acționează pentru comitent, în limitele însărcinărilor pe care le primește. Sfera faptelor pentru care prepusul a fost considerat răspunzător a fost extinsă jurisprudențial datorită necesității de a proteja victima și pentru că, cel puțin până la un anumit moment, nu era admisă posibilitatea răspunderii contractuale pentru fapta altuia²². Soluțiile instanțelor administrative franceze²³, au statuat, cu mult timp în urmă, asupra răspunderii funcționarilor și agenților publici, în cazuri similare celor privind răspunderea comitentului pentru fapta prepusului său, în sensul delimitării faptelor grave, numite "culpe personale" sau "diferite de funcțiile încredințate", pentru care sunt ținute a răspunde, față de simpla "culpă de serviciu", care este mult mai frecventă, pentru care răspunde Administrația. S-a pus în discuție și conținutul răspunderii persoanelor care fac parte din conducerea persoanei juridice, dacă poate fi limitată această răspundere doar la faptele culpabile "personale", altele decât cele privind încredințările date pentru exercitarea atribuțiilor care le revin. Camera socială a Curții de Casație franceză, analizând răspunderea angajaților prin prisma conținutului răspunderii contractuale, a statuat în sensul că salariatul răspunde doar în cazul unei fapte culpabile grave, care este identificată cu fapta intenționată²⁴.

La 12 octombrie 1993, Camera Comercială a Curții de Casație franceză a pronunțat o hotărâre, privind acțiunea comercială a Societății de parfumuri Rochas²⁵, lansând o nouă orientare doctrinară și jurisprudențială asupra fundamentului răspunderii comitentului, un adevărat "revirement".

Reclamanta a acționat concurenta sa, Sté Valières și doi prepuși ai acesteia, dintre care unul era reprezentant comis-voiajor, iar celălalt responsabilul unei antene regionale, pentru concurență neloială și folosirea ilicită a mărcii sale. După ce Curtea de apel a admis acțiunea comercială împotriva societății concurente, respingând acțiunea împotriva prepușilor, recursul reclamantei declarat asupra acestui aspect, a fost respins sub motivarea că prepușii "au acționat în cadrul misiunii care le-a fost încredințată de către angajator și nu s-a stabilit că au depășit limitele stabilite". Astfel, deși s-a dovedit că prepușii au participat direct și nemijlocit la acte de concurență ilicite, răspunderea lor nu a fost angajată, deoarece nu au depășit limitele însărcinărilor primite.

²² Asupra acestui subiect, abordat în România doar doctrinar, a se vedea: Liviu Pop, „Răspunderea civilă contractuală pentru fapta altuia”, în Revista „Dreptul” nr. 11/2003; I. Deleanu, „Grupurile de contracte și principiul relativității efectelor contractului - răspunderea contractuală pentru fapta altuia”, în Revista „Dreptul” nr. 3/2002, p. 15-17; Idem, „Părțile și terții. Relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice”, Ed. Rosetti, București, 2002, p. 42-27; I. Lulă, „Observații asupra răspunderii pentru fapta altuia reglementată de art. 1434 alin 2 din Codul civil”, în Revista „Dreptul” nr. 7/2001, p. 68-78; G. Viney, P. Jourdain, *op. cit.*, p. 908.

²³ L'arrêt Pelletier, din anul 1853, comentată de G.Viney, "La responsabilité personnelle du préposé", *op. cit.*, p. 88.

²⁴ Soc., 31 mai 1990, Recueil Dalloz 1997, IR. p.132; G. Viney, "La responsabilité personnelle du préposé", *articol citat*, p.88.

²⁵ A se vedea comentariile asupra acestei hotărâri în Recueil Dalloz 1994, p.124, note G.Viney; Revue trimestrielle de droit civil, 1994.111, obs.P.Jourdain.

Pentru prima dată, instanța supremă franceză a interpretat diferit fundamentul și natura juridică a răspunderii comitentului, renunțând la aplicarea automată a garanției în virtutea existenței legăturii de prepușenie între comitent și prepus, invocând inexistența unei "culpe personale" a acestuia din urmă. Comitentul este ținut să răspundă integral față de victima faptei ilicite dacă prepusul său a acționat "în cadrul misiunii încredințate nedepășind limitele acesteia", iar dacă acesta a comis un "abuz de funcție", el va fi cel care va suporta, în final, integral despăgubirea, comitentul fiind îndreptățit să acționeze cu o acțiune în regres pentru recuperarea sumelor avansate victimei. Raționamentul juridic al acestei hotărâri a pus în dezbatere conținutul acestei noțiuni, care devine "cheia" delimitării cazurilor de iresponsabilitate (nerăspundere) a prepusului. Criteriul propus a fost cel al gravității faptei acestuia, doar greșeala gravă, intenționată, străină de interesul misiunii pentru care a fost angajat putând să fie considerată un abuz în funcție, pentru angajarea răspunderii personale a prepusului. Este consacrat un nou principiu al răspunderii prepusului, respectiv restrângerea răspunderii acesteia doar la faptele grave, intenționate, care depășesc limitele însărcinării primite, ceea ce constituie un argument al caracterului independent al celor două forme de răspundere.

Poziția instanței supreme franceze nu este, până în prezent, consecventă acestei noi orientări a răspunderii prepusului. Noțiunea de "*faptă culpabilă personală*", a fost dezbătută la 30 octombrie 1995, de către Camera civilă a Curții de Casație franceză într-o speță²⁶ privind un accident medical produs într-o maternitate, în urma căruia un copil a rămas cu leziuni cerebrale ireversibile datorită suferințelor femeii gravide pe durata travaliului, deoarece nu a fost chemat la timp medicul pentru a o consulta și a acționa în consecință. Clinica, medicii și moașa au fost obligați la despăgubiri către reclamantă. În recursul declarat, neglijența moașei, care nu a chemat medicul de gardă deși situația femeii era deosebit de critică, a fost considerată o "*faptă personală culpabilă*", pentru care aceasta fost obligată să răspundă. Se afirmă, astfel, independența prepusului față de răspunderea comitentului, chiar și atunci când acționează în cadrul unei profesii liberale.

Hotărârea din cazul Costedoat²⁷ din 25 februarie 2000, pronunțată de Adunarea Plenară a Curții de Casație franceze, pune din nou în dezbatere iresponsabilitatea prepusului. La solicitarea unui grup de agricultori, Sté Gyrafrance răspundește cu un elicopter ierbicide pe terenuri agricole, dar, datorită curenților de aer, acestea se răspândesc pe terenurile învecinate și compromise culturile, cauzând o pagubă proprietarilor acestora.

Pilotul elicopterului, chemat în judecată, ca prepus al societății angajate, a fost exonerat de răspundere pe considerentul că "a acționat fără a depăși limitele misiunii sale încredințate de către comitent". Comentatorii acestei hotărâri au dezbătut temeinicia și oportunitatea soluției de exonerare de răspundere a prepusului, care acționează în limitele însărcinării primite pentru comitent, cauzând terților un prejudiciu, invocând faptul că trebuie stabilite anumite criterii pentru angajarea acestei răspunderi. În principiu trebuie

²⁶ Revue trimestrielle de droit civil, 1996.636, obs. P. Jourdain.

²⁷ Cass. Civ., Ass.Plén., 25 févr. 2002, în "La semaine juridique" (JCP G), 2000, II, n° 10295, obs. G.Viney; Revue trimestrielle de droit civil, 2000.582, obs. P.Jourdain; a se vedea, de asemenea, P. Jourdain, "*L'immunité du preposé*", Recueil Dalloz, 2000, Somm. 467.

ținut cont de gradul de specializare al prepusului, de gradul de independență profesională și de natura și limitele funcțiilor încredințate²⁸.

O altă hotărâre a Curții de Casație franceză, din 9 aprilie 2002 a determinat o precizare importantă asupra aplicabilității principiilor instituite prin hotărârea din cazul Costedoat. Un medic anestezist, salariat al unei clinic medicale, a fost obligat *in solidum* cu aceasta la plata de despăgubiri pentru prejudiciul cauzat unui pacient, datorită unei culpe medicale. În recursul declarat, medicul a invocat hotărârea din 25 februarie 2000, dar susținerea sa a fost respinsă, cu motivarea că problema nerăspunderii prepusului care a acționat în limitele funcțiilor încredințate, invocată în speța precedentă, este aplicabilă doar în cazul răspunderii delictuale, ori, în cazul supus dezbaterii era vorba despre o răspundere contractuală a clinicii față de pacient. Speța invocă o problemă disputată în doctrina și jurisprudența franceză din ultimii ani, cea a principiului independenței medicului în exercitarea profesiei sau a măiestriei sale ("son art")²⁹: care sunt limitele acesteia și consecințele nerespectării lor. Se face o netă distincție între îndeplinirea activității inginerului, tehnicianului etc. și munca medicului, care spre deosebire de ceilalți acționează asupra corpului uman, își pune în aplicare cunoștințele științifice și profesionale, experiența sa în lupta împotriva bolii, un inamic uneori imprezizibil și de neînving. Rezultatele muncii sale sunt doar într-o anumită măsură anticipate, existând riscul unor consecințe nefaste datorate unor cauze necunoscute cum ar fi imunitatea pacientului, gravitatea bolii, complicațiile survenite etc. Astfel, dacă se dovedește culpa medicul practician în îndeplinirea atribuțiilor sale, pacientul poate să ceară angajarea răspunderii acestuia și a unității spitalicești, invocând răspunderea delictuală a comitentului pentru fapta prepusului său.

Perspectivile fundamentării răspunderii comitentului

O analiză mai profundă a soluțiilor jurisprudențiale a scos la iveală necesitatea reconsiderării răspunderii comitentului, pentru acele situații în care în care culpa personală a prepusului poate fi total sau parțial înlăturată. Concepția răspunderii comitentului ca o simplă garanție de solvabilitate a prepusului în profitul exclusiv al victimei a fost apreciată de reputata autoare G. Viney³⁰ ca fiind depășită, scoasă din uz, considerând că suportarea integrală a despăgubirilor de către prepus în toate situațiile ar constitui un exces, motiv pentru a găsi un echilibru între cele două răspunderi. La fel, a fost criticată această fundamentare considerată a fi formulată în termeni prea generali, artificială și neconvingătoare³¹. Invocând iresponsabilitatea (nerăspunderea) prepusului, fie prin prisma criteriului gravității culpei sale, fie a sferei atribuțiilor care îi revin, doctrina constată că ultimele soluții ale instanței supreme de casație franceze nu sunt doar simple speculații, ci marchează o nouă evoluție a acestei instituții aflată într-un proces de

²⁸ G.Viney, "La responsabilité personnelle du préposé", *op.cit.*, p. 88-89; S. Deis-Beauquesne, "L'indépendance technique du médecin salarié: une nouvelle brèche dans la jurisprudence Costedoat", *Recueil Dalloz*, 2003, Jur. 580-583..

²⁹ Hotărârea din 14 februarie 2000, Trib. Conflits, în "La semaine juridique" (JCP G.) 2001, II, n° 10384, note J Hardy.

³⁰ G.Viney, "La responsabilité personnelle du préposé", *cit. supra*, p. 104.

³¹ J.Julien, *op.cit.*, p. 183.

transformare, care poate constitui un progres ce va putea înlocui persoana responsabilă³². Soluțiile adoptate sunt în măsură să concilieze nevoia de protecție, de reparare a prejudiciului a victimei, într-un sistem de răspundere cu un pronunțat caracter reparatoriu, dar și necesitatea de a diminua regimul sever de răspundere a prepusului. Acesta din urmă, tocmai din necesitatea de a nu lăsa persoana prejudiciată să suporte singură paguba, a fost considerat, jurisprudențial și contradictoriu, în culpă pentru o serie de fapte, chiar și atunci când acestea făceau parte din misiunile încredințate de comitent.

Nu mai puțin importantă este însă evoluția, o dată cu această deresponsabilizare a prepusului, dinspre o răspundere a comitentului *pentru fapta altuia, indirectă*, subsidiară și provizorie, care se adăuga și completa răspunderii personale a prepusului, spre o răspundere *directă, pentru fapta proprie* a comitentului. De îndată ce comitentul organizează și dirijează o activitate, care se poate dovedi prejudiciabilă pentru terțele persoane, își asumă riscul și are sarcina despăgubirii victimelor activității sale, exercitată prin altul. Având posibilitatea coordonării și perspectiva asupra întregii operațiuni și prepuși care de drept, în baza unui contract, sau doar în fapt acționează din inițiativa, din dispoziția și sub conducerea comitentului, într-un cadru organizat, în raport de subordonare și în interesul acestuia, comitentul *răspunde pentru fapta sa proprie*: aceea ce a fi organizat și coordonat greșit activitatea, de a fi dat ordine greșite sau ilegale în propriul interes³³.

Prin prezentarea concepțiilor formulate în literatura juridică franceză asupra fundamentului răspunderii comitentului am încercat să surprindem aspectele progresiste și, îndeosebi, utilitatea practică a propunerilor făcute, dat fiind faptul că aceste idei constituie un important instrument în activitatea jurisprudențială. Am subliniat faptul că opinia majoritară exprimată în literatura contemporană este concepția garanției legal instituite în sarcina comitentului pentru solvabilitatea debitorului său în acoperirea pagubei produse în timpul exercitării sarcinilor încredințate. Eficiența deosebită a acestei fundamentări rezultă din funcționarea mecanismului despăgubirii victimei de către comitent, limitând sau evitând cazurile de insolvabilitate, pe de o parte, precum și din argumentarea acțiunii în regres pe care comitentul plătitor al despăgubirilor o poate promova împotriva prepusului său, cel care, în final, este obligat să suporte consecințele păgubitoare ale faptei sale.

Îmbinând argumentele doctrinare cu soluțiile jurisprudențiale care au făcut obiectul acestei sinteze, ne punem întrebarea dacă poate fi considerat a fi echitabilă pentru societate suportarea integrală a prejudiciului numai de către prepus, în condițiile în care acesta de drept, în baza unui contract sau doar în fapt a acționat din inițiativa, din dispoziția și sub conducerea comitentului, într-un cadru organizat, aflat într-un raport de subordonare și nu în ultimul rând, în interesul sau beneficiul acestuia? Raportul de prepușenie, în complexitatea drepturilor și îndatoririlor care le conține, se poate reduce doar la nașterea unei garanții legale, fără asumarea nici unei răspunderi din partea comitentului? Fundamentul obiectiv al garanției poate asigura funcția preventiv educativă

³² Ph. Brun, "*Le nouveau visage de la responsabilité du fait d'autrui (Vers l'irresponsabilité des petits?)*", "Etudes à la mémoire de Christian Lapoyade Déschamps"; Presses Universitaires de Bordeaux, Pessac, 2003, p. 118.

³³ P. Jourdain, "*La responsabilité du fait d'autrui à la recherche de ses fondements*", "Etudes à la mémoire de Christian Lapoyade Déschamps"; Presses Universitaires de Bordeaux, Pessac, 2003, p. 67-81.

a normei de drept, dacă acordă comitentului în toate situațiile posibilitatea recuperării sumelor avansate, neavând în final nici o consecință sancționatorie?

În demersul contributiv al studiului nostru de a marca fundamentul acestei răspunderi, apreciem că invocarea garanției de solvabilitate pentru a pune în funcțiune angrenajul mecanismului răspunderii pentru fapta prepusului ar trebui să constituie corolarul acestei răspunderi, finalitatea ei generică. Comitentul este, pentru întreaga societate, un garant (noțiune *sui generis*) al faptelor prejudiciabile ale prepusului său, dar care este ideea care stă la baza acestei investiții? Evident, trebuie să ne reîntoarcem la specificul raportului de prepușenie, respectiv la îndeplinirea de către prepus a funcțiilor încredințate de către comitent în interesul acestuia, pe de o parte, dar și acceptarea de către prepus a autorității comitentului, față de care se subordonează, exercitând direcția, supravegherea și controlul activității sale, pe de altă parte. Activitatea astfel inițiată și organizată prezintă riscul cauzării unor prejudicii celorlalți membri ai societății, risc pentru care comitentul trebuie să răspundă implicându-se din toate punctele de vedere (tehnic, economic, științific) în vederea unei organizări desăvârșite având finalitatea împiedecării producerii de consecințe prejudiciabile.

Momentul organizării activității, alegerii prepusului și însărcinării acestuia este momentul nașterii răspunderii comitentului, care va trebui să conștientizeze importanța deosebită a acestei răspunderi. Rolul preventiv este esențial, deoarece numai astfel comitentul va ști semnificația rolului său în această acțiune, asumându-și întreaga responsabilitate. Comitentul este "regizorul" operațiunii care urmează a fi îndeplinită, el este artizanul planurilor care vor fi urmate, iar prepusul doar executantul lor. Teoria garanției este insuficientă a demonstra, în toate situațiile, cauzele care a dus la săvârșirea faptei ilicite de către prepus (cu excepția celor foarte grave, infracționale). A solicita angajarea răspunderii proprii a comitentului, după ce prepusul a fost considerat printr-o hotărâre penală definitivă ca autor al faptei ilicite, fiind acționat în justiție în cadrul unei acțiuni în regres pentru recuperarea sumelor plătite, ridică numeroase probleme, atât de fond, cât și sub aspect procedural.

Potrivit art. 22 din C. pr. penală, hotărârea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile care judecă acțiunea civilă, cu privire la existența faptei, a persoanei care a săvârșit-o și a vinovăției acesteia, de unde rezultă că nu va putea fi angajată răspunderea comitentului, care, evident, în hotărârea penală nu a fost găsit ca fiind vinovat de comiterea unei infracțiuni.

În practică se întâlnesc situații în care parțial sau total se poate invoca culpa personală a comitentului în producerea prejudiciului, cum ar fi: autovehiculul implicat în accidentul rutier prezenta grave avarii datorită lipsei de întreținere, fără a avea caracterul unui caz fortuit; activitatea de construcții a fost organizată fără instruirea personalului potrivit normelor de protecția muncii și fără a asigura echipament corespunzător pentru desfășurarea unor lucrări la înălțime; utilajul, deși casat și scos din uz, a fost încredințat muncitorului pentru executarea unei comenzi; dispoziția de escavare a unui teren nu a avut la baza o expertiză geologică privind componența acestuia, producându-se o surpare bruscă care a dus la decesul unor muncitori etc. În aceste situații, majoritatea cazuri penale, dacă sunt întrunite elementele constitutive ale infracțiunii, angajatul-prepus va răspunde pentru fapta sa, potrivit principiului personalității răspunderii infracționale, respectiv pentru delictul civil. Comitentul în calitate de garant va avansa despăgubirile, dar le va recupera în cadrul acțiunii în regres.

Cazurile și criteriile diminuării acestor sume proporțional cu implicarea culpei comitentului ar trebuie expres reglementate într-un text legal pentru a evita situația împovărătoare în care prepusul rămâne singurul vinovat și prejudiciat urmare a faptului ilicit. angajând răspunderea comitentului. Culpă personală a prepusului trebuie diferențiat analizată, de la culpa gravă (dolosivă sau chiar infracțională), la complicitatea acestuia alături de comitent în comiterea unei fapte ilicite, până la excluderea răspunderii sale dacă se constată că a îndeplinit sarcina încredințată în limitele care i s-au impus.

Pe aceste considerente, apreciem că asupra temei propuse a fundamentării răspunderii comitentului pentru fapta prepusului său, se cuvine a reconsidera argumentele teoriei *riscului de activitate în exercitarea autorității asupra prepusului, ca un fundament al justiției și echității sociale, piatra unghiulară a răspunderii comitentului.*